

Prolog:

Gemensamhet och storsatsning då EDU och FBA hamnade under samma tak

FBA och EDUs internationalisering under 2010-talet

Henrik Edgren
Uppsala universitet

Från den första juli 2018 kom Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering (FBA) att ingå i Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier (EDU), där jag allt sedan 2013 hade varit prefekt. Förvisso hade FBA redan från mitten på 1960-talet haft en stark koppling till lärarutbildningen i Uppsala, men FBA hade organisatoriskt aldrig hört samman med densamma. Detta kapitel handlar om bakgrunden till varför FBA 2018 blev en del av EDU.

En viktig kontext till sammanslagningen var de stora satsningar som EDU från 2013 gjorde på internationaliseringen av lärarutbildningen. Hösten 2019 – strax innan Covid-pandemin ställde allt på sin spets – hade vi också gjort stora framsteg vad gäller antalet student- och lärarutbyten, men också inom kurssamarbeten av olika slag med lärarutbildningar i bland annat Frankrike och Tyskland.

I lärar- och utbildningssverige passerade inte våra framsteg obemärkt förbi. Som prefekt fick jag därför presentera EDUs internationaliseringsarbete i olika sammanhang, till exempel för Lärarutbildningskonventet (samarbetsorgan för Sveriges alla lärarutbildningar), för lärar- och medicinutbildningen vid Lunds universitet, för den internationella avdelningen vid Linnéuniversitetet samt för den medicinska fakulteten vid vårt eget universitet. Uppsala universitet fick också ett pris av Universitets- och Högskolerådet (UHR) för det arbete vi hade genomfört med Erasmus-utbyten inom lärarprogrammen.

EDUs internationaliseringsarbete under 2010-talet kan således betraktas som framgångsrikt på många sätt, men det fanns områden som kunde utvecklas ytterligare. Ett sådant var internationaliseringen på hemmaplan och det var i detta sammanhang som FBA blev så viktigt. Här kunde vi nämligen föra samman internationaliseringssatsningarna på vår egen lärarutbildning med FBAs sedan länge omvittnade kompetenser.

Sammanläggningen och de ökade resurserna för FBA

Som framgår i denna bok har FBA under en lång tid haft en stor betydelse för fortbildningen av lärare i engelska, moderna språk (franska, spanska och tyska) och modersmål, samt för internationaliserings-, inkluderings-, språk- och migrationsfrågor kopplade till skolans värld. Inträdet i EDU 2018 blev därför betydelsefullt för utvecklandet av internationaliseringen vid EDU och vid fakulteten för utbildningsvetenskaper, som tillsammans med Uppsala universitets konsistorium fattade det formella beslutet om samgåendet.

Som prefekt vid EDU var jag – tillsammans med biträdande prefekt, studierektorer, institutionsstyrelse och andra inblandade – positivt inställd till att FBA skulle bli en del av vår verksamhet. Men, jag var också medveten om att samgåendet utgjorde en källa till oro och osäkerhet för de lärare, forskare och administratörer som var verksamma vid FBA. Därför blev det viktigt för mig och mina kolleger att så mycket som möjligt – i samarbete med dekanen Elisabet Nihlfors och andra i ledande positioner vid fakulteten för utbildningsvetenskaper – kommunicera varför vi såg så många fördelar med en sammanslagning. Jag är inte säker på att vi där och då övertygade alla, men jag var förvissad om att de allra flesta i sinom tid skulle förstå och uppskatta fördelarna med en sammanslagning, som hade varit på tapeten allt sedan det tidiga 2010-talet.

När organisationen vid fakulteten för utbildningsvetenskaper utreddes närmare under 2010-talet, till exempel 2015 och 2017, lyftes nämligen ett samgående fram som ett möjligt framtidsscenario. FBA och EDU skulle på olika sätt kunna stärka varandra. FBA fick till exempel tillgång till det samarbete EDU hade med förskolläro- och lärarutbildningens avnämare (kommunala skolor och friskolor) i Uppsala med omnejd. Vice versa kunde EDU få användning av alla de nätverk FBA framgångsrikt etablerat i såväl Sverige som i andra länder. Vidare fanns möjligheten för FBA att, inom EDUs hägn, utveckla forskningen inom ämnen som språkdidaktik, inkludering, nyanländas lärande och flerspråkighet.

Ett annat samgåendemotiv handlade om att EDU administrativt kunde hjälpa FBA i hanterandet av kursplaner, utvärderingar och uppdragsutbildningar. Därtill fick EDU möjligheten att utnyttja FBAs lärarkompetens på kurser om mångfald, didaktik och inkludering. Dessutom kunde FBA bistå EDU i arbetet med att öka samverkan med Institutionen för moderna språk (vid den Språkvetenskapliga fakulteten på Uppsala universitet) för att utveckla ämneslärarutbildningen i franska, spanska och tyska.

Bakgrunden till det senare var att de svenska lärarutbildningarna i moderna språk länge tappat i status och lyskraft, vilket resulterat i en kraftig nedgång av antalet sökande. Därför föreslog bland andra Språklärarnas Riksförbund flera gånger under 2010-talet att statsmakten, med öronmärkt extrafinansiering, skulle ge några lärosäten uppdraget att utbilda lärare i moderna språk. Vår plan gick ut på att ett förädlat samarbete mellan EDU,

FBA och Institutionen för moderna språk skulle göra just lärarutbildningen vid Uppsala universitet till en sådan attraktiv knutpunkt. EDUs satsningar på FBAs kompetenser i moderna språk handlade nu inte enbart om att rekrytera fler studenter till lärarutbildningen. Väl så viktigt var att försöka bidra till att höja statusen på moderna språk i samhället och i skolan. Läget för den svenska skolans undervisning i moderna språk hade nämligen under en lång tid varit, och är alltjämt, prekärt. I en rapport från 2023, utförd av Eurydikenätverket (som hör till EU och i Sverige representeras av UHR), konstaterades exempelvis att man åtminstone från det tidiga 2010-talet brottats med att allt färre svenska barn och ungdomar intresserade sig för att lära sig spanska, franska eller tyska.

Tidigare omnämnda Språklärarnas Riksförbund slog också flera gånger under 2010-talet larm och krävde bland annat att de moderna språken mer skulle talas på lektionstid, både av lärare och elever; att lärarna skulle få en relevant kompetensutveckling, även på målspråket; att förutsättningarna för erfarenhetsutbyte mellan lärare i moderna språk skulle förbättras samt att lärarna understöddes i att hålla sig uppdaterade med ny forskning.

Eftersom man inom EU under flera årtionden hade lyft fram värdet av kunskaper i moderna språk för ett ökat internationellt samarbete, såg Eurydikenätverket med oro på utvecklingen i Sverige. Bland annat riskerade svenska barn och ungdomar att som vuxna få problem med att konkurrera på en internationell arbetsmarknad samtidigt som svenska företag fick det allt svårare att hitta medarbetare med goda språkkunskaper. Därtill försvårade de begränsade språkkunskaperna deltagande i internationella utbyten av olika slag, till exempel inom EU där franskan utgör ett av nyckelspråken.

De moderna språkens kris inom såväl skolan som lärarutbildningen var således en viktig bevekelsegrund för EDU och fakulteten för utbildningsvetenskaper att satsa på FBA och på ett utökat samarbete med Institutionen för moderna språk. Vi hoppades på att tillförande av ny undervisnings- och forskningskompetens till FBA skulle sätta fart på lärarutbildningarna i moderna språk, som också kunde dra nytta av alla de utbytesmöjligheter vi hade byggt med lärarutbildningsinstitutioner i Spanien, Tyskland och Frankrike. Vi trodde också att en utökad vetenskaplig språkkompetens hos FBA kunde bistå skolans moderna språklärare i deras vardagliga undervisning och ämnesutveckling.

Efter samgåendet sommaren 2018 rekryterade därför EDU, i samarbete och dialog med Institutionen för moderna språk, tre nya universitetslektorer (en i franska, en i spanska och en i tyska). Allt finansierades med medel från EDU och fakulteten för utbildningsvetenskaper, men lektorererna i fråga skulle tjänstgöra 50 procent vid Institutionen för moderna språk och där i första hand undervisa på kurser för lärarutbildningsstudenter. Därtill var planen att anställa tre doktorander (också finansierade av EDU och fakulteten för utbildningsvetenskaper) – en i spanska, en i franska och en i tyska – för att ytterligare stärka forskningsanknytningen mellan moderna språk, FBA och

lärarutbildningen. Utfallet blev att doktorander anställdes i franska och spanska. Till doktorandtjänsten i tyska saknades behöriga sökande.

Den första tiden inom EDUs hägn

När jag slutade som prefekt i januari 2021 hade FBA varit en del av EDU i 18 månader, vilket var en alldeles för kort tid för att utvärdera samgåendets utfall och huruvida våra satsningar hade fått något genomslag. Uppenbart var ändå att FBA direkt blev viktigt för EDUs internationaliseringsarbete och internationella profilering. FBAs verksamhet utgjorde – och utgör – något av ett unikum i universitets- och skolsverige vad gäller kombinationen av utbildning, uppdragsverksamhet och forskning om skolans internationaliserings-, inkluderings-, språk- och migrationsfrågor.

I den utvärdering – ”Extern utbildningsutvärdering av Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering” – som gjordes hösten 2020 på uppdrag av Uppsala universitet gavs vissa svar på hur FBAs sammanslagning med EDU hade fortlöpt så långt. Det konstaterades att FBAs verksamhet från hösten 2018 genomgått stora förändringar. Till följd av dessa infördes nya och standardiserade rutiner (till exempel i hanterande av kursplaner och utvärderingar). Personalgruppen hade utvidgats med forskningsinriktade lärare och doktorander, vilket höjde kvaliteten på verksamheten. Det hade exempelvis etablerats forskningsseminarier om teman relaterade till det språkpedagogiska området. Utredningens slutsats var att sammanslagningen inneburit ett stärkande av ”FBAs roll som ett center för undervisning, forskning och samverkan i språk”. Vad utredningen också underströk var att omorganisationer sällan fortlöper smidigt och utan motsättningar. I intervjuer med FBAs personal framträdde bland annat ”en bild av blandade känslor och inte sällan en bristande förståelse och/eller acceptans för både den ena eller andra partens motiv och metoder”. Följden blev att medarbetare vid FBA under en period var missnöjda och mådde dåligt. Men, i utredningen framhölls också att situationen under våren 2020 avsevärt förbättrats och att insikten om ”den reciproka nyttan” av den nya organisationens fördelar vuxit sig allt starkare bland på FBAs personal.

Vad som har hänt med FBA efter januari 2021 kan jag inte uttala mig närmare om, men i en samtid som är så genomsyrd av globaliserings-, internationaliserings- och migrationsteman kopplade till skola och högre utbildning är jag övertygad om att framtiden är ljus för FBA. Efterfrågan kommer att vara fortsatt stor på dess utbildningar och forskningsteman i engelska, moderna språk, modersmål, inkluderings- och migrationsfrågor, och jag är glad och tacksam för att få ha varit delaktig i det såväl anrika som nu jubilerande FBAs utveckling.